

סימן צד

בענין מציצה בברית

וזה תמוה, א' דגם בשנים שעשאוהו איכא איקורא, צ' כמו שאי אפשר לעשות מציצה צפה בשנים ה"נ אי אפשר לעשות גם בכלי בשנים.

ובן מש"כ שם עוד המנחת יצחק לחדש דלא די לכתחילה בהטפת דם צריח בשעת המילה צטיפה אחת, דאל"ה תקשה לן דברי רש"י והר"ן דחינוק ירוק לא מהליגן לי חדא, דאי מהיל לא נפיק מיני' דמא, דוכי אפשר שאף הירוק ציורם שלא ילא ממנו דם אף טפה אחת בשעת המילה ע"ש, וזה תמוה, הא גם בשוחט אמרי' בחולין דף ל"ג, שחט ולא ילא דם, והתם ע"כ הפירוש ממש אפי' טיפת דם, וא"כ מהי הפליאה גבי מילה שלא ילא ממנו אף טיפה אחת דם, ובדאי כגי לן ביציאת דם של טיפה אחת.

מש"כ בספר פתחי שערים סי' ד' להוכיח דמציצה הוא חלק מהמנוה מהא גופא דקחני במחני' שבת דף קל"ג ע"ב, דמוציין בשבת, דמזה גופא מוכח דהוה חלק מהמנוה, דאל"ה אמאי דחי שבת, יכין לו עכו"ם שהוא יעשה את המציצה, ואף דפיק"נ נעשה ע"י גדולי ישראל התם משום דזהיל הוא, משא"כ כאן שיכול להכין לו עכו"ם, עוד לפני המילה שהוא יעשה את המציצה ע"ש, כ"ז נ"ע, דא"כ למ"ד דעכו"ם כשר למילה ע"ן ע"ז דף כו. איך מילה דחי שבת יעשהו ע"י עכו"ם, וע"כ דזה אינו, ולא נמנה החמורה כדי שנחפש עכו"ם כדי לקיים את החמורה.

ובן מה שהוכיח בספר מנחת יצחק ח"ה סי' כ"ד, דמציצה נרין להיות דוקא צפה, דאל"כ היאך דחי שבת הא יכולים לעשות המציצה ע"י שנים ושנים שעשאוהו פטורים.

ויברר היטב

סימן צה

בענין טהרת ממזר בזמן הזה

כשר ואינו ממזר הרי נתקיים התנאי, ואם אינו כשר הרי לא נתקיים התנאי, וא"כ שפיר הוה ממזר נושא שפחה ואח"כ ישחרר את הבנים ע"ש.

ולפי"ז יש לנו ענה זו גם בצפק ממזר, אבל הבנים לא יוכשרו לבא צקהל רק אחרי שישחרר אותם ויעצלו, דהרי אם הוא כשר הרי שחרר אותה מעיקרה, ואם הוא כן ממזר, הרי לא נשאת לכשר, ואח"כ ישחרר את האשה ואת הולדות והכל יהיה צדק, וגם אם הוא ספק ממזר הרי כל איסורו בממזרת הוא מדרבנן, אכן זה תלוי משום מה נקרא ספק ממזר, אם מזד המציאות, אי משום מחלוקת הפוסקים, דבספיקא דדינא ס"ל לרעק"א במהד"ת סי' פ"ח, דאסור מדאורייתא לבא צקהל.

אולם יש לדון בעיקר הלכתא דממזר נושא שפחה אי שייך צה"ו, דבמג"א סי' ש"ד אות י"ד סעיף ג' סק"י צ הביא דברי הב"י בשם מהרי"א דאופן השפחות אע"פ שקנויות קנין עולם, כיון שרצו ליכנס לדת הישמעאלים יוצאות לחירות שמה דינם כשכיר עכו"ם ונ"ע, עכ"ל, והיינו דס"ל דכיון דיכולות להפקיע את בעלות האדון עליהם, ע"י שיכולה ליכנס לדת הישמעאלים ויוצאות לחירות, אפי' אי נימא דמלך הדין אינן יכולין להפקיע בעלות,

מה ששאל שיש לו בישיבה ממזר ת"ח גדול, ונפשו בשאלתו שיחירו לו להתחתן עם שפחה, וטוען שיש לו אשה כזו גויה אשר מוכנה שיקנה אותה לשפחה ואחרי שיהיה לו ארבע בנים ממנה ישחרר אותה ומהיה אשתו גמורה וכן ישחרר את הילדים.

הנני להשיב, כי לכאורה מעיקרא נרין לצרר אם הוא ודאי ממזר או ספק ממזר, כי אם הוא ספק ממזר, הרי לכאורה אי אפשר לו לקחת שפחה דאפשר דכשר הוא ואסור לישא שפחה, ולדעת הרמב"ם פ"י מה' איסורי ביאה הי"א, הוה רק איסור דרבנן כשישראל נושא שפחה, אולם לדעת החוס' הוה איסור דאורייתא, וכן דעת רש"י בקדושין דף סט ע"א ד"ה לכתחילה, וכן דעת הר"ן שם.

ועיין בספר פני משה ח"ג, שהביא מכת"י של רעק"א לדון בהמלצה שמלאו שם החכמים המוצהקים להחיר את הקראים שהם ספק ממזרים, שיקנו שפחה להתחתן ואח"כ ישחרר אותה בתנאי זה שאם הוא כשר תהיה משוחררת מעבדו, ואם הוא ממזר לא תהיה משוחררת, ועיי"ש שחמה ע"ז, דס"ל דתנאי שאינו יכול להתצרר לבני אדם עד שיצא אליהו אינו תנאי, וע"ז כחז רעק"א דמ"מ יחנה בצחם ע"מ שחנשא לאדם כשר, ואם הוא

יכולים לעשות מלאכה דהוה כשכיר, מהרשד"ס יור"ד סי' קצ"ה, וכ"כ ריב"ל ס"א וס"ג, אבל יש חולקים וס"ל דאף עתה גופן קניי עכ"ל, וכן העתיק במש"צ שם.

והנה מה דפליגי החסם דינא דמלכותא, אף דהתם מיירי בגוונא שהמלך גזר רק שהיהודים אסורים לקנות עבדים, אבל הגויס מותרין לקנות, מ"מ כחב מהרי"ק בסי' קצ"ה וז"ל, וגם אין לומר דהכא לא שייך למימר דינא דמלכותא דינא מכיון שהישראל פורע יותר מהגוי, והרי כחב המרדכי דלא אמרי' דינא דמלכותא אלא כשמשוה מידומיו, מ"מ כיון שכל יהודי פורע דבר שזה היה דינא דמלכותא, והוכיח זה מהא דאמרו סוף ז"ק, דפריכין ולהצריח את המכס מי שרי, והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, והרי התם ע"י המכס אינו אלא על היהודים, דאל"כ מה תועיל לו לבישח כלאים להראות שאינו יהודי, וא"כ אין כאן דינא דמלכותא כלל, וע"כ כיון ששוה לכל היהודים שפיר הוה דינא דמלכותא דינא עי"ש.

והדבר ז"ע, דאף דאיכא פירוש דלבישח כלאים הוא כדי להיראות שאינו יהודי, אבל יש גם פי' אחר כמו שפי' הרע"ב במס' כלאים פ"ט [במשניות וילנא חסר בהמשניות], דהענין של לבישח כלאים אינו משום דע"י ידמה לנכרי, אלא משום דעל מה שאדם לזכר לא משלמין מכס עבור זה עי"ש, ולפי"ז נראה דהמרדכי שכתב דבעינן שכולס שוים, בודאי הכונה שכן הוא גם על גוים, ומסתבר כן דלא שייך דינא דמלכותא רק על היהודים, ודברי מהרי"ק ז"ע.

אולם כיום הזה בודאי הדינא דמלכותא הוא כמעט בכל המדינות שאסור לקנות עבדים אפי' להגויס, וא"כ מנא טענה זו אין לדון כאן, אכן בעיקר דינא דמלכותא אי מועילה כאן להפקיע דין עבדות, פליגי בה כמוש"כ מהרשד"ס עצמו שם, דחכמי דורו ס"ל כן, דלא מהני בכה"ג דינא דמלכותא, וכן דעת הרשב"א ח"ד סי' מ"ח, וכן הביא בספר יד אהרן ח"צ סי' קי"ד בשם הר"י לונגין, וכן מצאנו בש"ך יור"ד סי' רס"ז סעיף ה' סק"י, דלא מהני כאן דינא דמלכותא עי"ש, ואינו אלא צעקס שיש מהם מס למלך, משא"כ קניית שפחה דאין בה שייכות לדיני מס, בודאי לא מהני דינא דמלכותא.

1234567

אולם כיון דלדעת רש"י ומוס', איכא איסור דאורייתא בגשואי ממזר בשפחה, וא"כ יש לחוש להי דס"ל דאיכא כאן דינא דמלכותא, וממילא אין כאן קניית שפחה, כיון דמנא דינא דמלכותא אי אפשר לקנות שפחה.

אולם נראה, דאפשר לסדר קניית השפחה בחצר שגרירות של מדינה, ששם מותר קניית ומכירת עבדים, והחוק הבינלאומי הוא שצטט השגרירות לא חלין חוקי המדינה שיש בו השגרירות, ובכה"ג הרי הקנין לשפחות יחול, כיון שאין שם בכלל חלות דינא דמלכותא, וכל מה שיש לדון דאח"כ כשהם יוצאים משטח השגרירות, איכא דינא דמלכותא, וצטרך לצטל את מעשה הקנייה, וכן מה

מ"מ כיון דבמציאות יכולה להפקיע את הצעלות אינה נקראת שפחה.

והנה האי חידושא שכתב המג"א ז"ע, היכן מצינו דבר כזה דאם יכול להפקיע צעלות, דינא הוא שלא חל הצעלות, ולכאורה הא חזין דמוכר לחצרו דבר שלא בא לעולם דיכול לחזור בו, מ"מ אמרינן בגמ' ז"מ דף סו ע"ב, דאי שמיט ואכיל לא מפיקין מניה, ובשו"ת עונג יו"ט סי' ל"ח, דן מזה לענין לעשות שליח למכור חמץ שעוד לא בא לידי ועדיין לא קנה, מהאי דינא דקי"ל בשו"ע חו"מ סי' ר"ט סעיף ד' וכתב שם הרמ"א דהה"ד שאר דשלב"ל מהני תפיסה, ועי"ש בשמ"ע דאינו מנא ספק אלא שכן הדין עי"ש, ומצאנו להדיא דבמכר אף דיכול לחזור בו, מ"מ כל זמן שלא חזר בו הוה מכירה ^{למכור החכמה} וז"ע.

אולם מצינו ציוני שובך ויוני עליה דאסורין משום גזל מפני דרכי שלום, וכתבו החסם' בסוף ז"ק דף קיד ע"ב ד"ה דתקנה וז"ל, תימא אמאי אינו קונה אותן בהגזזה מדאורייתא עכ"ל, וביארנו בספרי דהוא משום דחזין בגמ' חולין דתרגומא שמרדה דפקע דין צעלות של צעל התרגומא, וה"נ כיון דיוני שובך ויוני עליה הם פורחים לעצמם ויכולים לברוח, אנו דנים אותם כאילו הם כבר ברחו, ואין לצעלים שום דין צעלות עליהן, וה"נ כיון דהשפחות יכולות להפקיע עצמן מהצעלים אין דין צעלות עליהן, ולא חל עליהן דין שפחה.

וע"כ מוכרחים אנו לומר דשאני יוני שובך ויוני עליה, דהתם הביאור משום דבמציאות אינו יכול להיות צעלים, אבל היכא דאינו יכול להיות צעלים מנא שחצרו יחזור בו, אמרינן כל זמן שלא חזר בו, שפיר הוה צעלים, וה"נ בשפחה אף שא"י להיות צעלים משום דיכולה להפקיע עצמה ממנו, מ"מ כל זמן שלא הפקיעה עצמה ממנו, שפיר הוה קנין ומכר ושפיר חל דין שפחה עליה.

אולם יש לדון, כיון דבשפחה איכא גם קנין ממון וגם קנין איסור כמו שביארתי בספרי, וא"כ י"ל כמו דאינה יכולה להפקיע קנין איסור, ה"נ אינה יכולה להפקיע קנין ממון, או דיימא להיפוך, כיון דלא חל קנין ממון, גם קנין איסור לא חל.

והנה הדברים מצארים בכנה"ג סי' ד' אות ל"ד בהגהות הטור הביא בשם כת"י מהרב יצחק אשכנזי ז"ל, דאף למ"ד דינא דמלכותא דינא אפילו אם יהי' דין המלך מחדש, כל שהעבד והשפחה נקנו קודם גזירה, אין כח צד הגזירה לפוטרו מאיסור אדוניו בלא גט שחרור עי"ש, ומצאנו דאפי' איכא דינא דמלכותא, מ"מ קנין איסור אין כח דינא דמלכותא להפקיעו עי"ש, ומצאנו גם דאיכא כאן שאלה של דינא דמלכותא.

אולם כ"ז חלי צפונותא אי איכא בה דינא דמלכותא, דהנה כתב המג"א סי' ש"ד סעיף א' סק"א וז"ל, בממנו אלא שהמלך גזר שלא יקנה יהודי עבד, א"כ העבדים

וכל זה אינו נראה, (א) דהך מ"ד ס"ל דאין לו חקנה, אבל להלכה צודאי יש חקנה, ועוד שכבר צארכי צספרי צרמז"ס ה' מרומות פ"ח הי"א, דפלוגמיהו דרש"י ומוס' הוא ציסוד ציאור של קנין איסור שיש לאדון על העבד, דלדעם החוס' אית ליה להאדון צ' קניני איסור, צין לאוסרו צצמ חורין וצין להמירו צשפחה, משא"כ לדעת רש"י והרמז"ן הקנין איסור הוא לאוסרו צצמ חורין עיי"ש, דהרי לשיטת רש"י הרי מפקיר עבדו איסור צשפחה, ואפי"ה אמרו שם צגיטין דיש לו לאדון קנין איסור, א"כ הרי מצואר דקנין איסור אינו להמירו צשפחה, אלא לאוסרו צצמ חורין, עיי"ש, וא"כ הו"ד צשפחה כל קנין האיסור הוא לאוסרה צצן חורין, וזה הקנין לא נשאר לאדונה אחר שהפקיע ממנה קנין הממונות, וזה גופא מועיל לה להמירה צהשחרור לצן חורין, וצעד צלא"ה היא מותרת, והו"ד לממזר כמש"כ מוס' צסם ר"מ דנכלל צלא יהיה קדש, דהוא כולו קדש עיי"ש, וכמש"נ.

תבנא לדנא, דצודאי קונה אותה לשפחה צחצר השגירות, ואח"כ אין כח צצד דינא דמלכותא להפקיע קנין איסור שיש לאדוניה צה, והקנין איסור הוא לאוסרה צצמ חורין כמש"נ לשיטת רש"י והרמז"ן, ואח"כ כשמשחררה, צודאי נפקעת קנין האיסור שיש לו צה, ומותרת לצן חורין, ואם השחרור יעשה אחרי צגדלה אמת הולדות וישחרר אותה ואמת הולדות, ויהיו צניו כשרים ואשמו כשרה, וכן נעשה מעשה להצחור הזה שלמד ציציצה הנו', ואמרתי להראש יציצה שיאמר להצחור שיגיד מפורש שאינו צא עליה לשם נשואין, אף דצודאי אין כונתו כן אפילו צסתמא, דאם יעשה כן איכא לדון שמשחררה כדי שלא יהיה צעילת זנות, כדאימא ציור"ד ס' רל"ז, והכא צודאי אינו רוצה, כי הרי רוצה לטוהר צניו, ומ"מ יותר טוב להגיד כן מעיקרא, וכמש"נ.

נאם ישראל יעקב פישר

שיש לדון, מפני שיכולה לצטלה אח"כ, והרי הבאנו לעיל מהכנה"ג צסם הר"י אשכנזי ו"ל, דכל שכבר קנו אמת העבד או השפחה, אין כח ציד דינא דמלכותא לצטל קנין איסור שיש לו להאדון צהעבד או צשפחה, צלי שטר שחרור מהאדון, ונראה כונתו דלא עדיף ממפקיר עבדו, דצריך גט שחרור, והכי נמי צכה"ג דנעשה הפקר צע"כ, וא"כ שפיר היא מותרת צממזר, ואחר הולדת הצנים ישוחררו, ויהיו צנים כשרים.

[אלא דיש לדון, צאם ימות הממזר מי ישחרר אמת הצנים, דהרי צמפקיר עבדו דצריך גט שחרור, דאם האדון חי הוא צריך ליתן גט שחרור, ואם מת, צנו צריך ליתן גט שחרור, וכאן שהצנים הם עבדים, אשר אינם יורשים, וא"כ ע"כ דהשפחה מופקעת גם מאיסורא, דהרי מיתה מפקעת היכא דאין יורש לכו"ע, והיכא דאיכא יורש הוא יורש אמת קנין האיסור, והוא ישחרר אח"כ אמת האשה ואמת עבדו, אבל הכא הרי היא אינה יורשת, קנין האיסור שהיו לצטלה צהצנים, וא"כ אף דלגצי עזמה פקע קנין איסור שהי' לו להאדון צה, אבל מי ישחרר אמת הצנים, אם לא דינמא דצשעה שהפקיעו קנין ממון שהיה לו צה, אז הפקיעו גם קנין ממון שהיה לו צצנים, דכמו שע"פ חוקיהם איסור להחזיר שפחה, איסור להחזיק גם צניה צחורת עבדים, אז אפשר שציון שצריך לגדל אותה, א"כ אם לא יהיה שלו הרי לא יגדל אותה, וא"כ אפשר שגם קנין הממון נשאר אצלו, וא"כ מי ישחרר אמת הצנים, ומסתבר שצשנעשו גדולים דאז פקע קנין הממון, אז פקע גם קנין האיסור, וצ"ע].

והנה ראיתי צספר מנחם יצחק ח"ה ס' מ"ד שכחצ לדון דלשיטת רש"י צגיטין דף מ' ע"א דמפקיר עבדו יצא לחירות ואין לו חקנה לא צצמ חורין ולא צשפחה, שהרי משוחרר הוא צמקצת ואינו גמור (עיי"ש), הרי שוב י"ל דשפחה כה"ג דהוא משוחררת צמקצת לא יוכל להכשיר זרעו ע"י שחרור שאח"ז וצ"ע עכ"ל.

[אוצר החכמה]

סימן צו

בענין אותיות שנתאדמו אי מותר להכשירן ע"י ספריי

נראה דאין להכשיר, ומן הסימא שראיתי צספר מנחם שלמה ס' ז"ו אות י"ד שדן צכה"ג ומחיר לכחילה, והציא מדצרי מהר"ם שיק ס' רפ"ו כדעת החת"ם לענין לקרות צה, משום דיש לצרף נמי דעת הרמז"ס דכשר לזה גם ס"מ פסול ע"כ, וכש"כ צציון דידן שהצילוף ממקן אמת אותו הדיו שהיה קודם שחור, ומחזיר עטרת הדיו ליושנה וכו', שאף אם ננקוט כהסוגרים דצשעה שהוא אדום הוא פסול, מ"מ יתכן דלא אמרינן

מה ששאל מע"כ צענין ס"מ שנתאדמו האותיות דאיכא הרצה דפליגי על מש"כ החת"ם יור"ד ס' רנ"ו, עיין קסת הסופר וכו', ולפי דצריהם הרי הס"מ פסולים לקרות צהן, חוץ לדעת הרמז"ס דס"ל דכל הדינים נאמרו רק לענין מלות כחיצה ס"מ, אבל לא לענין קריאה צציוור, ועמה המציאו המצאה חדשה שע"י אדים כימים שאוצקים על האותיות כל האותיות מתהפכות לשחורות, ושאל אם אפשר להכשיר הס"מ ע"י אדים הללו ע"כ.

בנה"ג כיון שנדחה אינו חוזר ונראה, וגם אפשר דנדידון
דין מיקרי לא נדחה, כיון דדידו למקנו, ולא אמרו דפסול
אלא כשמחזיר השחרות ע"י העצרת קולמוס שהיא כמיצה
חדשה, דלא מתקן כלום את הדיו הקודם, ע"י"ש.

ודבריו ז"ע, צמט"כ דלא מקרי נדחה כיון דדידו למקנו,
ותמוה דהרי הספריי הזה עכשיו הומלא, וא"כ
כל הס"ת הישנים כבר נדחו מזמן, עוד כתב שם ולא
אמרו דפסול אלא כשמחזיר השחרות ע"י העצרת קולמוס

שהיא כמיצה חדשה, דלא מתקן כלל את הדיו הקודם
ע"י"ש, וז"ע, דלא חש לחק מוכות, דהרי אנו דמין למ"ד
דאדום פסול, ועכשיו שמשחירה ע"י הספריי הרי הוא
ככתיבת חק מוכות, דלא כתב גוף האות, ואיך נוכל
להכשיר הס"ת, ואדרבא לדעת הרמב"ם קלקל הס"ת,
דאין כמיצה כלל והוא חק מוכות, וגם מט"כ דלא נדחה
נמי ז"ע, וכמט"כ.

נאם ישראל יעקב פישר

סימן צו

אוצר החכמה

1234567 מחיית

בענין מחיקת שם

מהיו"ד השני אות מ"ם ועי"ז הוה גרם מחיקה כמט"כ
בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ר"ג, ועיין חת"ס סי' רס"ג,
בשם הבני יונה דחולק ע"ז, אלא המס נדון החת"ס כתב
דמחיקה כזו גרע משום דהוה כמלוא הצאה בעצירה,
[ואינו מוכן מה שיך מלוא הצאה בעצירה, הא גם צמלוא
הצאה בעצירה גופא כתבו בחוס' דלא הוה אלא שהמלוא
לא היה יכול להיות בלי העצירה, וע"כ נראה שיעשה כאן
גרם מחיקה והיינו שמהיו"ד ה' יעשה ו' ואח"כ ימחקו
המ"ם ואח"כ הוי"ו ויכתוב מ"ם חדש.

נאם ישראל יעקב פישר

מה ששאל מע"כ צמ"ת שכתוב שם האלוקים בשני יודין
"האלוקים" אי מותר למחוק המ"ם והיו"ד האחרון
ולכתוב במקומם מ"ם.

הנה בספר בני יונה כתב דמה דאמרו הנטפלין לה'
מאחריו קודש, היינו צגונא שראויס להיות שם,
אלא שנכתב בטעות, אבל אם כל הנטפל נכתב בטעות
מותר למחוק, אולם בחת"ס סי' ר"ס השיג עליו דאפשר
דהוה כמזבח הזהב שמקדש אע"פ שאינו ראוי ולקלוק
להנטפל אומר הנו"צ משום דהוה הורדה מקדושה, אכן
צנעפל בטעות החיר החת"ס לקולפו, וא"כ צמידון דידן
מותר לקולפו היינו הנטפל, ואם אינו יכול לקולפו שיעשה

סימן צח

בענין חיוב מזוזה

יכול לעכב על ידו, א"כ הרי אין לו זכות שמוש אלא צקיר,
אף שיש לו הנאה עמה שהפרוזדור סגור שיש לו יותר
שמירה על המכתבים שלו, מ"מ אין לו זכות שמוש צפרוזדור
כיון שזכות זו השכנים יכולים להפקיע ממנו, וצדאי אינו
מחויב להשתחף עי"ז בחיוב המזוזה צכניסה לפרוזדור.

נאם ישראל יעקב פישר

מה ששאל צמי שיש לו זכות צקיר שצפרוזדור למגירה
למכתבים, אי הוא חייב צהשתתפות בעשיית המזוזה,
אי מקרי דר צשותפות צהפרוזדור.

נראה דצדאי לא מיקרי ע"י זכות שמוש צקיר לחיצת
מכתבים להיות שותף צפרוזדור, כיון שהשכן יכול
לקחת את כל השלשה כתלים האחרים עם הגג והוא אינו